

**PROIZVODNJA
SUMNJE
I HAJKA
NA ZNANOST**

ANALIZA DEZINFORMACIJA O KLIMATSKOJ KRIZI U HRVATSKOJ

SADRŽAJ

Sažetak	3
Uvod	4
Metodologija	6
Analiza	12
Opće karakteristike objavljenih članaka	12
Analiza narativa	18
Zaključak	29
O Faktografu	33

Autorica:

Tajana Broz

Urednik:

Petar Vidov

Lektura:

Jana Pamuković za Elemento Content d.o.o.

Izdavač:

Faktograf – udruga za informiranu javnost
Zagreb, veljača 2024. godine

Napomena:

Ova analiza nastala je u okviru projekta “Činjenice o klimatskoj krizi – klima.faktograf.hr”. Projekt je sufinanciran bespovratnom potporom Agencije za elektroničke medije u okviru programa potpora male vrijednosti (*de minimis*) za mjeru NPOO C1.1.1. R6-I2 “Uspostava provjere medijskih činjenica” iz sredstava Mehanizma za oporavak i otpornost. Izneseni stavovi i mišljenja samo su autorova i ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije, kao ni stajališta Agencije za elektroničke medije. Europska unija i Europska komisija ni Agencija za elektroničke medije ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

SAŽETAK

U ovoj analizi promatrali smo 90 članaka koje je portal Faktograf.hr objavio od 2018. do 2023. godine, a u kojima je razotkrivana činjenična netočnost i neutemeljenost dezinformacija vezanih za klimatsku krizu. Prikupljene članke klasificirali smo u šest dezinformacijskih narativa, baziranih na proširenoj CARDS taksonomiji: 1) klimatske promjene ne postoje, 2) ljudsko djelovanje ne uzrokuje klimatske promjene, 3) utjecaj klimatskih promjena na život na Zemlji nije štetan, 4) javne su politike za suzbijanje klimatskih promjena nepotrebne, 5) klimatska znanost nije pouzdana te 6) prenaglašavanje ekstremnih vremenskih pojava. Analiza pokazuje da glavnina dezinformacija vezanih za klimatske promjene koje je redakcija Faktografa uočila u promatranom razdoblju promovira narativ prema kojem klimatska znanost nije pouzdana. Iz navedenog proizlazi da je narušavanje povjerenja u znanost primarni cilj aktera koji promoviraju klimatske dezinformacije. U analizi je također uočeno da klimatske dezinformacije učestalo promoviraju isti akteri koji su koristili iste digitalne komunikacijske kanale kako bi širili dezinformacije vezane za pandemiju bolesti COVID-19. Tijekom pandemije bolesti COVID-19 pokazalo se da je upravo razina povjerenja građana u institucije faktor koji najsnažnije korelira s uspješnosti pojedinih država u upravljanju javnozdravstvenom krizom (kampanjama cijepljenja i mjerama u zajednici kojima se obuzdavallo širenje bolesti). Navedeno sugerira da interesne grupacije koje bi željele otežati, usporiti ili sabotirati strukturne mjere nužne za provođenje tzv. zelene tranzicije primjenjuju lekcije naučene tijekom recentne javnozdravstvene krize.

UVOD

Od početka svog rada Faktograf se bavio pitanjima klime i klimatskih promjena, polazeći od nalaza UN-ova Međuvladina panela o klimatskim promjenama (IPCC) te znanstvenog konsenzusa o klimatskim promjenama. Tijekom svog rada na provjeravanju činjenične točnosti uočili smo da se broj dezinformacija o klimi i klimatskim promjenama u hrvatskom online prostoru povećava.

Kada govorimo o klimatskim dezinformacijama, služimo se definicijom globalne koalicije [Climate Action Against Disinformation \(CAAD\)](#), koja navodi da se klimatske misinformacije i dezinformacije odnose na obmanjujući sadržaj koji:

- potkopava razumijevanje postojanja i/ili utjecaja klimatskih promjena odnosno nedvosmislenog ljudskog utjecaja na klimatske promjene, kao i razumijevanje potrebe za odgovarajućim hitnim djelovanjem u skladu sa znanstvenim konsenzusom IPCC-a i u skladu s ciljevima Pariškog sporazuma o klimi;
- pogrešno predstavlja znanstvene podatke, uključujući izostavljanje ili selektivan odabir podataka, kako bi se narušilo povjerenje u klimatsku znanost, institucije usmjerene na klimu, stručnjake i rješenja; ili
- lažno prikazuje pojedine aktivnosti kao podršku ostvarenju klimatskih ciljeva, dok one zapravo doprinose klimatskim promjenama ili su u suprotnosti sa znanstvenim konsenzusom o ublažavanju ili prilagodbi klimatskim promjenama.

Izraz [klimatske dezinformacije](#) često se veže za poricanje klimatskih promjena, odnosno za stav da klimatske promjene nisu stvarne ili da ih nisu uzrokovali ljudi, no to je samo jedan od oblika klimatskih dezinformacija. Postoje i klimatske dezinformacije koje ne poriču nužno postojanje klimatskih promjena, već mogu i pogrešno interpretirati i/ili opisivati mjere protiv klimatske krize ili dovoditi u pitanje vjerodostojnost znanstvenika koji se bave ovim područjem, te često jačaju političku polarizaciju. Tako se oblikuje javni razgovor o klimatskoj krizi koji tada vrvi dezinformacijama te posljedično narušava informiranost javnosti o realnosti klimatskih promjena.

Upravo o tome govori izvještaj [“Deny, Deceive, Delay: Documenting and Responding to Climate Disinformation at COP26 and Beyond”](#), koji su izradili Institute for Strategic Dialogue (ISD), CASM Technology i Climate Action Against Disinformation Alliance (CAAD) i koji daje opsežan uvid u problem klimatskih dezinformacija. U izvješću se kao temelj problema utvrđuje **diskurs odgode**, koji označava narative koji prihvaćaju postojanje klimatskih promjena, ali opravdavaju nedjelovanje ili neadekvatne napore u njihovu suzbijanju, pri čemu se mogu, ali i ne moraju koristiti dezinformacije. U aktualnim raspravama o tome koje akcije treba poduzeti, tko ih treba poduzimati i koliko brzo, zagovornici klimatske odgode zagovaraju minimalnu akciju, usmjeravaju pozornost na navodne ili potencijalne negativne društvene učinke klimatskih politika i dovode u pitanje to da je ublažavanje moguće. Izvješće je pokazalo da, kada se promatraju širitelji dezinformacijskih narativa, jednu od velikih skupina čine četiri antiznanstvena klastera. Pritom je važno napomenuti da se u okviru tih grupa preklapaju COVID-19 skeptici i klimatski skeptici, i to strukturno, kao i u sadržaju koji dijele, a to je u našem kontekstu potencijalno relevantno radi detektiranja potencijalnih konzumenata i širitelja klimatskih dezinformacija u Hrvatskoj.

Razumijevajući potrebu za sustavnim praćenjem pitanja klimatske krize te posebno klimatskih dezinformacija, Faktograf u partnerstvu sa Sveučilištem u Zadru provodi projekt “Činjenice o klimatskoj krizi – klima.faktograf.hr”, koji sufinancira Agencija za elektroničke medije u okviru mjere “Uspostava provjere medijskih činjenica i sustava javne objave podataka” (referentni broj: NPOO C1.1.1. R6-I2), koja se provodi u sklopu Nacionalnog plana oporavka i otpornosti. Opći je cilj projekta razvoj i uspostava provjere točnosti informacija vezanih za klimatsku krizu sa svrhom jačanja otpornosti društva na klimatske dezinformacije te unapređenja medijske pismenosti kroz razumijevanje informacija o klimatskoj krizi. Središnja je aktivnost projekta kreiranje specijalizirane tematske platforme na poddomeni klima.faktograf.hr putem koje će se sustavno pratiti tema klime i klimatskih dezinformacija te pružati analitički pogled na pitanja klimatske krize. U okviru projekta izrađen je i detaljan prikaz povijesti negiranja klimatskih promjena te dezinformacijskih narativa o klimi. Svi tekstovi dostupni su na Klimatskom portalu – novoj specijaliziranoj platformi na adresi [klima.faktograf.hr](#).

S ciljem boljeg razumijevanja klimatskih dezinformacija u Hrvatskoj u okviru projekta “Činjenice o klimatskoj krizi – klima.faktograf.hr” predviđeno je provođenje prvog ciljanog istraživanja o stavovima građana/ki o klimatskoj krizi i njihovu prihvaćanju klimatskih dezinformacija u Hrvatskoj, koje će provesti Sveučilište

u Zadru, kao i izrada analize dosad objavljenih klimatskih dezinformacija čiju je točnost Faktograf provjeravao tijekom osam godina svoga rada te mapiranje aktera i kanala za širenje dezinformacija u Hrvatskoj. Upravo ta analiza nalazi se pred vama, s nadom da će doprinijeti boljem razumijevanju temeljnih dezinformacijskih narativa koje smo uočili u hrvatskom digitalnom i medijskom prostoru.

METODOLOGIJA

U svome novinarskom radu na provjeravanju činjenične točnosti tvrdnji Faktograf koristi metodologiju koja je sukladna kodeksima standarda za provjeravanje činjenične točnosti, odnosno *fact-checking*, koje su donijeli [International Fact-Checking Network \(IFCN\)](#) i [European Fact-Checking Standards Network \(EFCSN\)](#), što potvrđuje i činjenica da su obje mreže verificirale Faktografov sukladnost navedenim standardima.

Faktografova metodologija rada definira da Faktograf.hr provjerava izjave političara i nositelja javnih dužnosti te točnost tvrdnji u digitalnom prostoru. Faktograf.hr odabire teme prateći medijske izvještaje i javnu raspravu na društvenim mrežama te se trudi u svojim člancima odgovoriti na što veći broj pitanja čitateljica i čitatelja, pri čemu se prioritet daje temama od javnog interesa.

Prilikom provjere i ocjene točnosti Faktograf.hr koristi sljedeće kategorije izvora: službeni izvori (podaci i priopćenja javnih institucija i drugih tijela javne vlasti), znanstvena istraživanja, podaci organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija, mišljenja relevantnih stručnjaka i medijski izvori. Koriste se i digitalni alati za praćenje izvora i verifikaciju podataka. Faktograf.hr se u svom radu oslanja prvenstveno na primarne izvore te uvijek pokušava čitatelje uputiti na veći broj različitih relevantnih izvora podataka o temama koje obrađujemo. Sve članke objavljene na portalu Faktograf.hr prije objave uređuje barem jedan član/ica uredništva portala. Faktograf.hr objavljuje sve izvore koje koristi za svoje članke te im iznimno, ako postoji procjena da bi objava dovela izvor u sigurnosni rizik, pruža anonimnost, što će jasno objasniti u tekstu. Pri opremanju članaka ilustracijama i fotografijama vodi se računa o zaštiti privatnosti i sigurnosti subjekata članaka, posebice ako je riječ o žrtvama nasilja i drugih

kaznenih djela. Kada je to potrebno i moguće, potražiti će se odgovor osobe ili organizacije koja je izvor netočne tvrdnje i/ili je predmet značajnih kritika ili optužbi. To se naročito odnosi na slučajeve u kojima je izjava nepotpuna ili bi mogla biti krivo shvaćena.

U svrhu ove analize, iz sadržaja objavljenog na portalu Faktograf.hr od početka rada 2015. godine do 31. kolovoza 2023. godine, odnosno do početka provedbe projekta “Činjenice o klimatskoj krizi – klima.faktograf.hr”, izdvojeni su članci koji se bave klimatskim dezinformacijama, odnosno članci koji se nalaze pod *tagovima* “klima”, “klimatske promjene” i “klimatska kriza”. Ukupno su u tom periodu objavljena 123 članka s tom temom, od čega se u 90 članaka utvrđuje činjenična točnost (*fact-checking* članci). Najveći udio od 90 prikupljenih i analiziranih *fact-checking* članaka odnosi se na provjeru točnosti tvrdnji koje u javni prostor iznose digitalni mediji i korisnici društvenih mreža, a koji se objavljuju u rubrici Razotkriveno. Valja napomenuti da je značajan broj članaka koji je objavljen korišten u okviru Metina [Third-Party Fact-Checking programa](#). Meta u sklopu tog programa samostalno i prema vlastitim pravilima smanjuje doseg objavama koje nezavisni *fact-checkeri*, pa tako i Faktograf.hr, ocijene jednom od četiriju ocjena: “netočno”, “djelomično netočno”, “nedostaje kontekst” te “izmijenjena fotografija/video”. Ako izdavači naknadno isprave informacije koje su ocijenjene kao netočne, ocjena im se povlači. Zbog brojnih dezinformacija o prirodi Faktografova rada u okviru Third-Party Fact-Checking programa koje postoje među korisnicima društvenih mreža, još jednom ističemo da Faktograf, kao ni drugi *fact-checkeri* koji sudjeluju u programu, nemaju ovlasti ni na koji način utjecati na račune korisnika/ca društvene mreže, već je to isključivo u domeni Mete sukladno njihovim standardima zajednice i drugim pravilima.¹

Dodatno ističemo da svi podaci koje iznosimo u ovoj analizi ukazuju isključivo na činjenicu da je prilikom praćenja viralnosti tema u digitalnom prostoru Faktograf.hr uočio navedene dezinformacije odnosno tvrdnje za koje je utvrđivao točnost; ti podaci ne govore o općenitoj prevalenciji klimatskih dezinformacija u javnosti. S tim u vezi, u okviru projekta “Činjenice o klimatskoj krizi – klima.faktograf.hr” Sveučilište u Zadru provest će istraživanje o prisutnosti klimatskih dezinformacija u Hrvatskoj.

¹ Program i opis rada fact-checking organizacija koje sudjeluju u Metinu programu detaljno je objašnjen ovdje: <https://www.facebook.com/business/help/2593586717571940?id=673052479947730>.

U literaturi koju smo konzultirali za potrebe ove analize navode se različite taksonomije klimatskih dezinformacija, odnosno uočeni su različiti narativi, te su klimatske dezinformacije ovisno o metodologiji i uzorku različito svrstavane. Za potrebe ove analize odlučili smo se koristiti [CARDS taksonomijom](#) kako je ona prikazana u radu [“Computer-assisted classification of contrarian claims about climate change”](#), koji su napisali Travis G. Coan, Constantine Boussalis, John Cook & Mirjam O. Nanko, objavljenom 16. rujna 2021. godine u [Science Reports 11](#)². Ova taksonomija obuhvaća narative koji se protive klimatskim promjenama te se pokazala dovoljno sveobuhvatnom i prikladnom za potrebe ove analize. Navedenu taksonomiju koristio je i Climate Action Against Disinformation u izvještaju [“DENY, DECEIVE, DELAY \(Vol 2\) Exposing New Trends in Climate Mis- and Disinformation At COP27”](#).

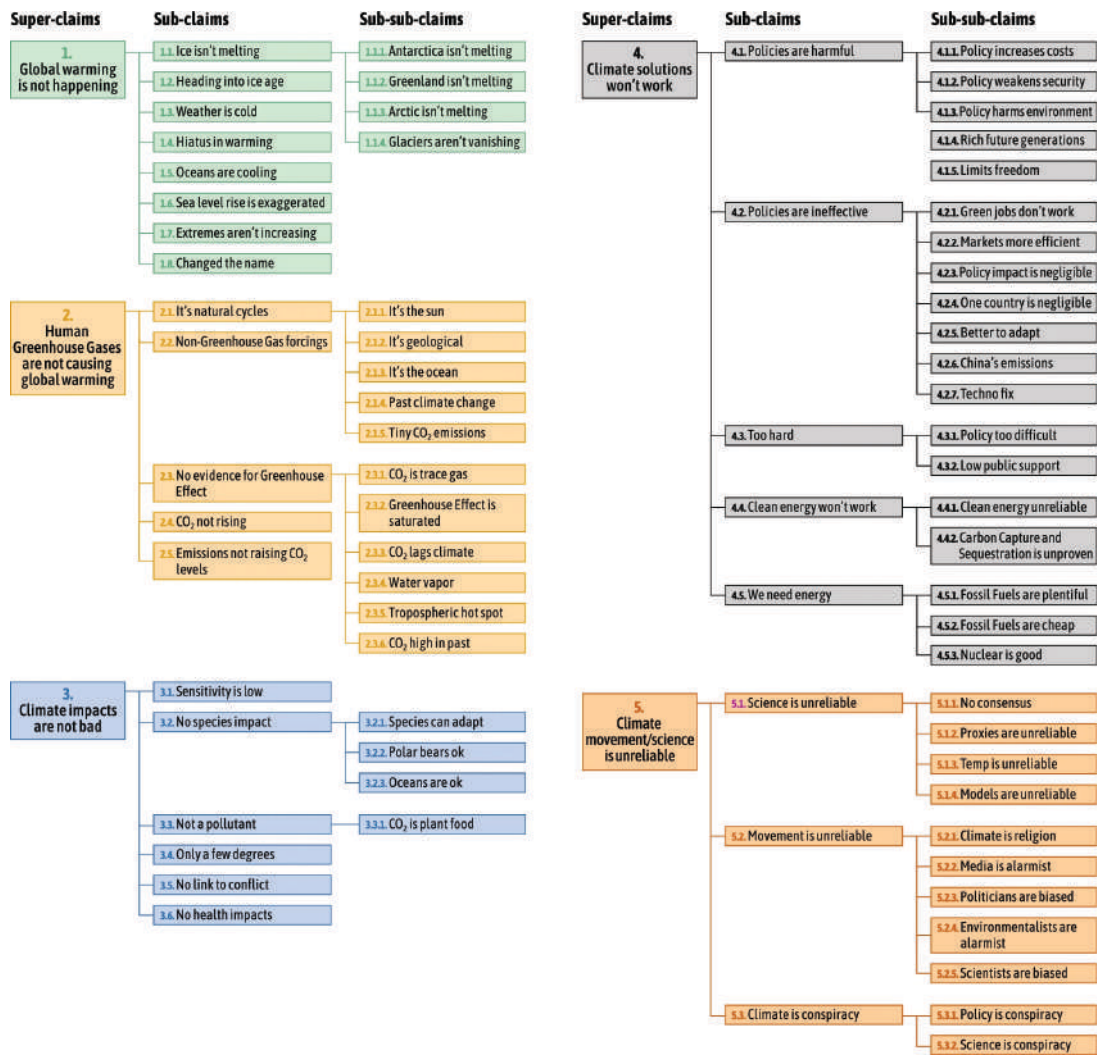
Za potrebe ove analize koristili smo oznake koje autori/ce taksonomije nazivaju *super-claims*, a mi ih prevodimo kao dezinformacijske narative. U Faktografu [narativ](#) definiramo kao priču koja se u javni prostor plasira sa svrhom nametanja željene interpretacije određenih događaja, a koja može, ali i ne mora biti činjenično točna i utemeljena. U slučaju ove analize riječ je o [klimatskim dezinformacijskim narativima](#).

Taksonomija navodi pet klimatskih dezinformacijskih narativa, koje smo za potrebe ove analize prilagodili hrvatskom jeziku:

- *Global warming is not happening* – Klimatske promjene ne postoje
- *Human Greenhouse Gases are not causing global warming* – Ljudsko djelovanje ne uzrokuje klimatske promjene
- *Climate impacts are not bad* – Utjecaj klimatskih promjena na život na Zemlji nije štetan
- *Climate solutions won't work* – Javne su politike za suzbijanje klimatskih promjena nepotrebne
- *Climate movement/science is unreliable* – Klimatska znanost nije pouzdana

Autori/ce taksonomije svaki narativ granaju u *sub-claims* (tvrdnje), koje dalje granaju u *sub-sub-claims* (podtvrdnje). Ove tvrdnje i podtvrdnje koristimo za opisivanje klimatskih dezinformacijskih narativa, no nismo ih koristili za razvrstavanje tvrdnji koje smo prikupili u svom uzorku.

² Coan, T.G., Boussalis, C., Cook, J. et al. “Computer-assisted classification of contrarian claims about climate change”. *Sci Rep* 11, 22320 (2021). <https://doi.org/10.1038/s41598-021-01714-4>.

Izvor: Coan, T. G., Boussalis, C., Cook, J. et al. "Computer-assisted classification of contrarian claims about climate change". *Sci Rep* 11, 22320 (2021).
<https://www.nature.com/articles/s41598-021-01714-4/figures/1>

Dezinformacijski klimatski narativ "**Klimatske promjene ne postoje**" sastoji se od niza tvrdnji koje negiraju da dolazi do zatopljenja planeta, kao što su tvrdnje da se arktički morski led ne topi i da ledenjaci ne nestaju, da se približavamo ledenom dobu, da je vrijeme hladno, oceani se ne griju, da se pretjeruje s tvrdnjama o porastu razine mora te da ekstremni vremenski događaji nisu češći nego prije, odnosno da su ekstremni vremenski događaji postojali i prije, ali ih se nije povezivalo s klimatskim promjenama, te, u konačnici, da se broj smrti/šteta od ekstremnih vremenskih događaja ne povećava.

Dezinformacijski klimatski narativ "**Ljudsko djelovanje ne uzrokuje klimatske promjene**" sastoji se od niza tvrdnji koje, iako priznaju činjenicu da se klimatske

promjene događaju, odbacuju to da su one uzrokovane ljudskim djelovanjem. S jedne strane ti dezinformacijski narativi tvrde da je riječ o prirodnim ciklusima za koje postoje i povijesni podaci, tj. da na klimu utječe npr. Sunčevo i/ili geološko djelovanje, a s druge strane iznose niz netočnih tvrdnji o tome da ne postoji efekt staklenika, kao i netočnih tvrdnji o ugljičnom dioksidu (CO₂).

Dezinformacijski klimatski narativ “**Utjecaj klimatskih promjena na život na Zemlji nije štetan**” uključuje tvrdnje da je globalno zatopljenje korisno ili da ne utječe loše na život na Zemlji, kao i da zakiseljavanje oceana nije ozbiljno.

Dezinformacijski klimatski narativ “**Javne su politike za suzbijanje klimatskih promjena nepotrebne**” sadrži niz tvrdnji koje netočno i/ili bez dokaza prikazuju efekte javnih politika. Primjerice, netočno i/ili bez dokaza tvrde da su te politike štetne, neučinkovite, teške i komplicirane te da negativno utječu na pojedine grupe građana jer dovode do povećanih troškova i gubitka radnih mjesta te ugrožavaju individualne slobode i tržište, pa čak i kapitalistički sustav kao takav. Istovremeno tvrde da će buduće generacije biti bogatije i bolje će se moći prilagoditi klimatskim promjenama, pa stoga ozbiljne mjere nisu potrebne. Dodatno uključuje tvrdnje da su čista energija i biogoriva preskupi, nepouzdana, kontraproduktivni i/ili štetni, dok su fosilna goriva jeftina, dobra, sigurna za društvo, ekonomiju i/ili okoliš, jednako kao i nuklearna energija.

Dezinformacijski klimatski narativ “**Klimatska znanost nije pouzdana**” uključuje tvrdnje da znanstveni konsenzus ne postoji te tvrdnje da je klimatska znanost korumpirana i pristrana. Uključuje i teorije zavjere koje govore da je znanost upregnuta u falsifikaciju podataka kako bi se lažno pokazalo da klimatske promjene postoje i/ili da znanost uz pomoć napredne tehnologije proizvodi ekstremne vremenske događaje kako bi stvorila iluziju klimatskih promjena. Tvrdi se da u pozadini toga stoje moćne elite koje žele kontrolirati svijet putem klimatskih promjena. U ovaj dezinformacijski narativ pripadaju i tvrdnje koje se bave difamacijom različitih aktera koji se bave problematikom klimatskih promjena, kao što su međunarodne institucije, mediji, aktivisti i političari, te se ističe i njihovo navodno licemjerje ako, primjerice, koriste avionski prijevoz za putovanja.

Prilikom analitičke obrade uzorka uočili smo i slučajeve netočnih tvrdnji, mahom vezanih za ekstremne vremenske pojave, koje u svojoj biti nužno ne negiraju postojanje klimatske krize. Navedeni dezinformacijski narativ nazvali smo “**Prenaglašavanje ekstremnih vremenskih pojava**”. Ovaj dezinformacijski klimatski narativ, za razliku od prethodno opisanih, nije usmjeren k negiranju

i/ili umanjivanju ozbiljnosti klimatskih promjena, već se sastoji od toga da se određene klimatske i/ili vremenske pojave netočno ili izvan konteksta prikazuju kao neuobičajene i/ili alarmantne (dramatične) ili se netočno tvrdi da su se dogodile neke neuobičajene i/ili alarmantne (dramatične) klimatske i vremenske pojave. Takve se tvrdnje mogu koristiti manipulacijama za ukazivanje na problematiku klimatskih promjena. No iako takav narativ može imati namjeru afirmiranja realnosti klimatske krize, činjenična neutemeljenost nužno ima štetan učinak na javnu raspravu jer se može koristiti kao argument u korist teze da se opasnost koju predstavlja klimatska kriza neutemeljeno prenaglašava. Naime, treba imati na umu da postoje i netočne optužbe za tzv. klimatski alarmizam, kojima se povremeno služe poricatelji ili relativizatori klimatskih promjena.³ Kada oni govore o klimatskom alarmizmu, govore o tome da se podaci o klimatskim promjenama lažiraju ili preuveličavaju, koriste izvan konteksta ili netočno prikazuju. Cilj im je na taj način negirati znanstveni konsenzus o klimatskim promjenama i/ili utjecati na javne politike usmjerene suzbijanju štete i prilagodbi na klimatske promjene. U pravilu, kada god vidimo da netko proglašava određene podatke ili javne politike posljedicom tzv. klimatskog alarmizma, potrebno je provjeriti činjenično utemeljenje njihovih tvrdnji te provjeriti radi li se zapravo o nekom od klimatskih dezinformacijskih narativa.

3 Kako funkcioniraju optužbe za klimatski alarmizam, prikazuje članak [“Analysis of ‘The Alarming Thing About Climate Alarmism’”](#) na portalu Climate Feedback (verificiranom potpisniku IFCN-a). Članak obrađuje tekst Bjørna Lomborga, čije je tvrdnje o klimatskim promjenama provjeravao i [Faktograf](#).

ANALIZA

Opće karakteristike objavljenih članaka

Faktograf.hr je od početka rada 2015. godine do 31. kolovoza 2023. godine objavio 90 članaka u kojima ocjenjuje točnost tvrdnji u digitalnom prostoru vezano za pojmove klime, klimatskih promjena i klimatske krize. Od početka svog rada 2015. pa sve do 2017. godine Faktograf.hr je objavljivao istraživačke i analitičke tekstove o klimatskim promjenama. [Prvi članak](#) specifično o klimatskim dezinformacijama u našem uzorku datira iz jeseni 2018. godine. Tijekom 2019. godine bilježimo značajniji rast broja objavljenih članaka o toj temi – na njih 10, a zatim smanjenje na devet članaka 2020. i tri članka 2021. godine. Ove su brojke logične s obzirom na to da je globalno dominantna tema tijekom 2020., 2021. i u prvoj polovici 2022. godine bila pandemija bolesti COVID-19⁴. U drugoj polovici 2022. godine Faktograf objavljuje čak 32 članka o klimatskim dezinformacijama, a samo u prvih osam mjeseci 2023. godine njih 35. Među svim objavljenim člancima četiri su objavljena u rubrici [Ocjena točnosti](#) te se odnose na ocjenu točnosti tvrdnji koje su u javnost iznosile javne osobe odnosno političari, dok je preostalih 86 članaka objavljeno u rubrici [Razotkriveno](#), u kojoj razotkrivamo dezinformacije te ih koristimo u okviru Metina Third-Party Fact-Checking programa.

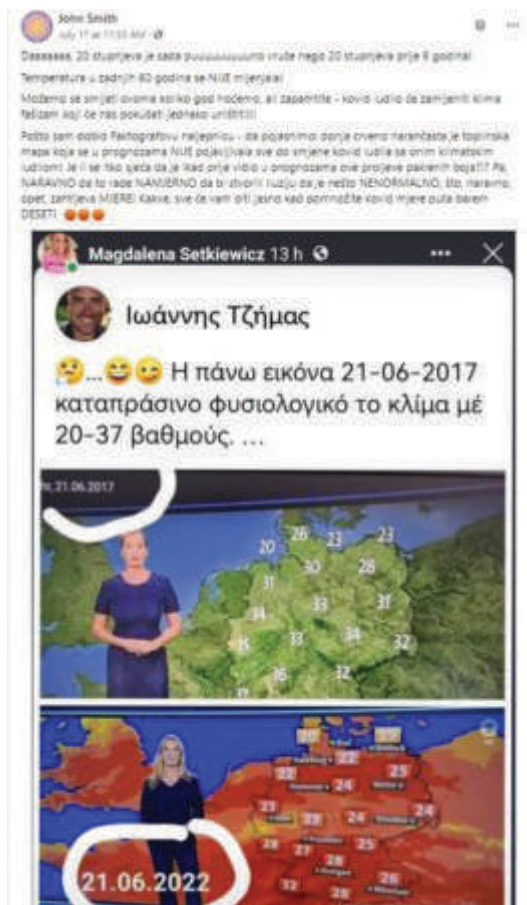
Pojavnost klimatskih dezinformacija koje Faktograf provjerava korespondira s primijećenim [prelaskom aktera koji učestalo objavljuju dezinformacije s teme pandemije bolesti COVID-19](#) na temu klimatskih promjena⁵. Povezanost tih dviju tema vidi se, primjerice, u tvrdnji o potencijalnom “[klimatskom lockdownu](#)”⁶, odnosno u povezivanju epidemioloških mjera za suzbijanje virusa bolesti COVID-19 s mjerama za ublažavanje klimatskih promjena.

⁴ U [live blogu o dezinformacijama o koronavirusu](#) objavili smo ukupno 867 članaka od početka pandemije do 1. rujna 2023. godine.

⁵ Slično primjećuje i Mato Brautović u izvještaju “[Mapping climate disinformation ecosystem in Croatia and Slovenia](#)” (2024), u kojem navodi da je više od polovice utvrđenih širitelja dezinformacija o klimi ranije širilo i dezinformacije o pandemiji bolesti COVID-19.

⁶ Ulazak sintagme “[klimatski lockdown](#)” u javni prostor te njezina zloupotreba među teoretičarima zavjere detaljno su opisani u analizi Instituta za strateški dijalog (Institute for Strategic Dialogue (ISD)) “[Climate Lockdown’ and the Culture Wars: How COVID-19 sparked a new narrative against climate action](#)” (2021), autori Eisha Maharasingam-Shah i Pierre Vaux.

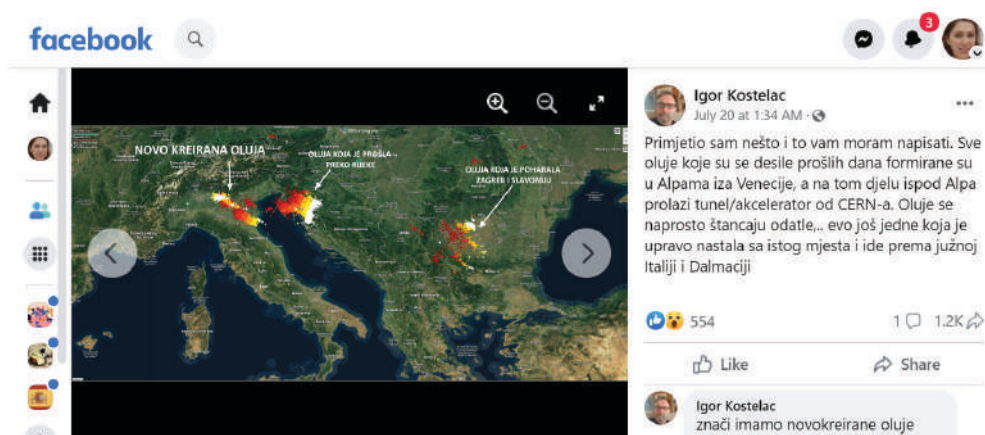
Daaaaaaa, 20 stupnjeva je sada puuuuuuuuuno vruće nego 20 stupnjeva prije 6 godina. Temperatura u zadnjih 60 godina se NIJE mijenjala! Možemo se smijati ovome koliko god hoćemo, ali zapamtite – covid ludilo će zamijeniti klima fašizam koji će nas pokušati jednako uništiti!!! ([LINK](#))

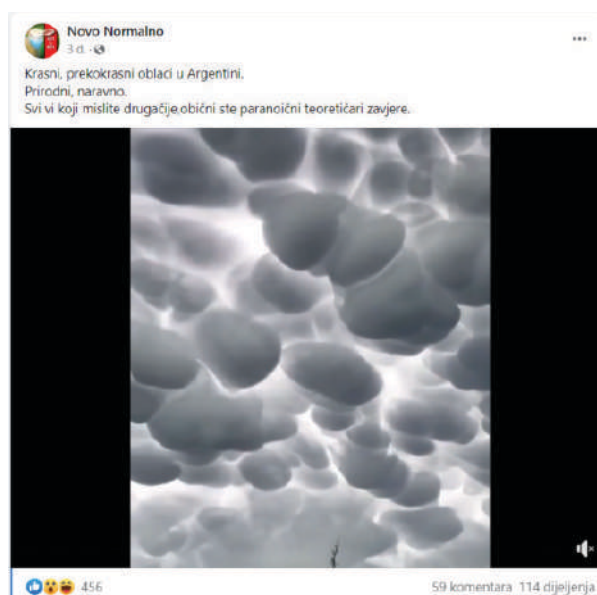
Sada kada je prijevarena s koronavirusom Wuhan (Covid-19) gotova, Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) je zauzeta smišljanjem svoje sljedeće tiranske sheme u obliku još jedne runde karantena, ovaj put kako bi zaustavila "klimatske promjene". Nedavno predloženi amandmani na Međunarodne zdravstvene propise (IHRs) i takozvani Pandemijski ugovor uključuju ono što je poznato kao pristup "Jedno zdAravlje". Shema One Health dodijelit će WHO-u apsolutnu "ovlast" da pokrene "klimatska zaključavanja" u takvom trenutku kada se utvrdi da je "globalno zagrijavanje" prevelika prijetnja da bi se zanemarila. (...) Sljedeći krug karantena koje će nadgledati WHO bit će mnogo gori od karantena zbog covid. Čelnik WHO-a Tedros Adhanom Ghebreyesus moći će provoditi neobuzdanu autoritarnu tiraniju nad svima diljem svijeta, prisiljavajući ljude da ostanu unutra i "ostanu sigurni" na neodređeno vrijeme. ([LINK](#))

Jednako tako, primjećujemo da broj klimatskih dezinformacija raste u situacijama ekstremnih vremenskih ili drugih događaja kao što su poplave, požari i slično, kada se navedeni događaji ili minoriziraju pripisujući se uobičajenim prirodnim procesima ili se vežu za teorije zavjere prema kojima su namjerno izazvani različitim ljudskim manipulacijama (HAARP, *chemtrails*, geoinženjering i slično), ili su čak dio Božje kazne za ljudsko djelovanje.

Primjetio sam nešto i to vam moram napisati. Sve oluje koje su se desile prošlih dana formirane su u Alpama iza Venecije, a na tom djelu ispod Alpa prolazi tunel/akcelerator od CERN-a. Oluje se naprosto štancaju odatle,.. evo još jedne koja je upravo nastala sa istog mjesta i ide prema južnoj Italiji i Dalmaciji. ([LINK](#))

Krasni, prekrasni oblaci u Argentini. Prirodni, naravno. Svi vi koji mislite drugačije, obični ste paranoični teoretičari zavjere ([LINK](#))

Najveći broj klimatskih dezinformacija u našem uzorku nisu originalne dezinformacije vezane za Republiku Hrvatsku, već su dio globalno prisutnih klimatskih dezinformacija i pratećih narativa, kao i teorija zavjere. Dobar pokazatelj kako se šire dezinformacije, pa tako i one povezane s pitanjima klime, slučaj je iz srpnja 2023. godine koji se tiče tadašnje španjolske ministrice za ekološku tranziciju i demografske izazove te potpredsjednice vlade Terese Ribere. Naime, [viralno se proširila dezinformacija](#), originalno objavljena u Španjolskoj, da je ona na konferenciju o okolišu stigla privatnim avionom, da bi potom, iz marketinških razloga, izašla iz automobila i zadnjih 100 metara do mjesta održavanja konferencije vozila bicikl. Španjolski *fact-checking* medij Maldita.es, koji je [razotkrio ovu dezinformaciju](#), u svojem [izvještaju o trendovima na društvenim mrežama tijekom španjolskih parlamentarnih izbora održanih 2023. godine](#) navodi da je ova netočna tvrdnja bila najviralnija dezinformacija tijekom tih izbora. Prevedena je i na engleski jezik i podijeljena na profilima s velikim brojem pratitelja često povezanih s ekstremno desnim političkim opcijama. U nekim je slučajevima objava ove dezinformacije prikupila i do [16,2 milijuna pregleda](#) sa samo jednom objavom na društvenoj mreži X. Dezinformacija se proširila i na druge jezike, primjerice [njemački](#) i [ruski](#), pa je tako stigla i do Hrvatske. Ovu [dezinformaciju](#) prenio je u Hrvatskoj i saborski zastupnik Mosta Marin Miletić.

Ako promatramo ocjene koje su dodjeljivane tvrdnjama iz našeg uzorka, uočavamo da prevladavaju netočne tvrdnje, i to u nešto više od dvije trećine slučajeva (70 %), nakon čega slijedi ocjena da tvrdnjama nedostaje kontekst (u 22 % slučajeva). Šest tvrdnji (7 %) bilo je djelomično netočno, dok se u našem uzorku pojavljuje samo jedna izmijenjena fotografija, no u nekoliko slučajeva riječ je o manipulacijama ili pružanju netočnog ili nedostatnog konteksta pojedinih fotografija i/ili videa.

Otpriblike polovica članaka u našem uzorku odnosi se na tvrdnje koje su iznesene u medijima, uključujući i *mainstream* medije i rubne medije,⁷ dok se druga polovica odnosi na tvrdnje iznesene na društvenim mrežama. Ovdje treba napomenuti da su ti mediji poveznice na članke u pravilu objavili i na društvenim mrežama, no vodili smo se mjestom izvornog nastanka dezinformacije unutar hrvatskog govornog područja. U trećini slučajeva tvrdnju iznosi korisnik društvene mreže, bilo da prenosi informacije iz stranih medija, od drugih korisnika ili samostalno kreira sadržaj, pri čemu u našem uzorku dominiraju profili ili stranice na Facebooku, od kojih su neki anonimni.

Mainstream mediji vrlo se malo pojavljuju u našem uzorku, i to najčešće kada prenose izjave političara, s iznimkom [teksta Đine Kolege u Jutarnjem listu](#) odnosno [emisije Na rubu znanosti koja se emitira na Hrvatskoj radioteleviziji](#), a isječak iz emisije prenijele su i pojedine stranice na Facebooku.

Lokalni odnosno specijalizirani mediji u našem se uzorku pojavljuju u svega dva slučaja, a riječ je o [Gospodarskom listu](#) i [Istramet](#), koji su pisali o utjecaju CO₂ na klimu.

Među rubnim medijima možemo uočiti da i po pitanju klimatskih dezinformacija dominiraju isti oni mediji koji često objavljuju različite dezinformacije, a posebno su bili eksponirani tijekom pandemije bolesti COVID-19. Najčešće se pojavljuje portal Epoha, a slijede ga Provjeri.hr, Transformacija Svijesti 2012, Narod.hr, Paraf.hr, Liberal.hr i drugi. Među navedenim portalima daleko najveću posjećenost ima Narod.hr. Prema servisu [Similarweb](#) Narod.hr je tijekom listopada 2023. godine imao oko 2,9 milijuna posjeta, što ga smješta na

⁷ Pod *mainstream* medijima u znanstvenoj se literaturi misli na “društveni sustav kojeg čine specifične baštinske medijske organizacije koje su same po sebi definirane određenim, često hijerarhijskim, organizacijskim strukturama i tradicionalnim izdavačkim rutinama. One ispunjavaju društvenu funkciju putem omogućavanja javnog diskursa pružanjem tema od općeg interesa, fokusiranih na činjenicama, odabranih od strane profesionalnih aktera i objavljivanih sukladno profesionalnim pravilima” (preuzeto iz: [Matej Mikašinić-Komšo, Jesu li dezinformacije isplative: analiza financijskih modela alternativnih medija koji šire dezinformacije, Gong 2023](#)). Rubnim medijima smatramo one internetske stranice koje se predstavljaju kao mediji, ali operiraju izvan tzv. medijskog *mainstream*a i često se u svom radu ne pridržavaju profesionalnih novinarskih standarda. Često su netransparentni u pogledu vlasničke i uređivačke strukture, prilozi koje objavljuju često su nepotpisani te redovito objavljuju manipulativan i dezinformativan sadržaj. Svrha njihova rada nije ostvarivanje prava javnosti na pristup informacijama od javnog interesa, već monetizacija senzacionalističkog sadržaja i/ili promoviranje agende određenih interesnih skupina. Izraz “rubni mediji” prijevod je engleske sintagme *fringe media*. Istovremeno treba napomenuti da su pojedini rubni mediji upisani u Upisnik pružatelja elektroničkih publikacija sukladno Zakonu o elektroničkim medijima i Zakonu o medijima, dok su drugi tzv. samodeklarirani mediji te nisu sukladni navedenim zakonskim odredbama, već je riječ o internetskim stranicama koje se prezentiraju kao medij.

21. mjesto najčitanijih portala u Hrvatskoj. Slijede Paraf.hr s oko 136.000 mjesečnih posjeta, Provjeri.hr sa 63.000, Epoha s 55.000, Liberal s 54.000 te Transformacija Svijesti 2012 sa svega 4500 mjesečnih posjeta. Svi navedeni portali imaju stranice na društvenim mrežama, dominantno na Facebooku. Najveći broj pratitelja na toj društvenoj mreži ima Transformacija Svijesti 2012 – čak 196.000 (što je u značajnoj diskrepanciji u odnosu na broj mjesečnih posjeta portalu). Slijede Narod.hr sa 64.000 pratitelja, Liberal.hr s 33.000, Provjeri.hr s 18.000, Epoha sa 16.000 te Paraf.hr sa svega 3200 pratitelja (također u diskrepanciji s brojem posjeta portalu). Epoha je aktivna i na Telegramu, na kojem njezin kanal prati više od 6500 korisnika. Provjeri.hr ima nešto više od 3600 pretplatnika na kanalu na Telegramu, Transformacija Svijesti 2012 ima oko 1500 pretplatnika, a Paraf.hr malo više od 500.

Hrvatski ekosustav rubnih medija koji objavljuju različite dezinformacije i čiji sadržaj Faktograf prati već duže vrijeme relativno je stabilan te jasno slijedi globalne i regionalne trendove u dezinformacijskom polju, što ukazuje na činjenicu da su različite vrste dezinformacija dio šireg polja teorija zavjere i/ili populističkog diskursa koji često koketira s ekstremnim političkim idejama.

Stranice i profili na Facebooku koji se pojavljuju u našem uzorku u gotovo polovici slučajeva profili su privatnih korisnika/ca nepoznatih javnosti, ali je njihov sadržaj javno dostupan. Potom se u uzorku nalazi zračajan broj anonimiziranih profila i stranica za koje nije poznato tko ih održava² te, u konačnici, i nekoliko privatnih profila poznatih široj javnosti³, čiji je sadržaj također javno dostupan.

Od anonimiziranih profila i stranica u našem su se uzorku s po dvjema objavama za koje je provjeravana činjenična utemeljenost tvrdnji našle sljedeće stranice i profili na Facebooku: Capakova Zamjenica (13.000 pratitelja), Pinokio Velikog Nosa II (1800 pratitelja), Živčana Žirafa (1700 pratitelja) i Novo Normalno (11.000 pratitelja, neaktivna od početka 2022. godine). Preostale stranice i profili na Facebooku u našem su se uzorku pojavili samo jednom.

⁸ Facebook ne omogućava pretraživanje privatnih profila, niti Faktograf svoje članke temelji na sadržaju korisničkih profila koji su zatvoreni za javnost. Istovremeno, ako je takav korisnički profil objavio, primjerice, poveznicu na neku dezinformaciju ili podijelio sadržaj koji sadrži dezinformaciju, Facebookov sustav tu će poveznicu označiti poveznicom na *fact-check* i informirati korisnika da je podijelio dezinformaciju.

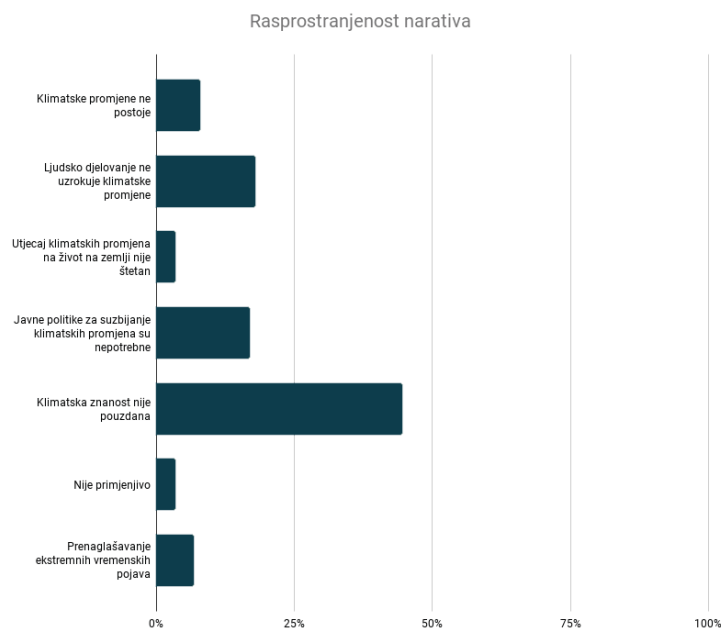
⁹ U uzorku se pojavljuju Facebook profili odnosno stranice novinara Borisa Miševića, aktivista Andrije Klarića, fizičara Danijela Grgičina i blogera Igora Kostelca.

Analiza narativa

Za potrebe ove analize i uvida u dezinformacijske narative korištene su tvrdnje kojima se Faktograf.hr bavio u svojim člancima. Potrebno je napomenuti da smo se prilikom razvrstavanja tvrdnji prema dezinformacijskim narativima vodili procjenom koji je primarni cilj/motiv tvrdnji koje sadrže dezinformacije. Istovremeno, u pojedinim se tekstovima iz kojih se uzimaju tvrdnje provlače i drugi narativi, no procijenjeno je da su oni sekundarni. Ova procjena rađena je tako da je fokus stavljen na tvrdnju koja je poslužila kao osnova za provjeravanje činjenične točnosti, dok smo narative iz argumentacije koji služe za potkrepljivanje navedene tvrdnje smatrali sekundarnima.

Razvrstavanjem tvrdnji prema narativima kako su definirani CARDS taksonomijom utvrdili smo da je najzastupljeniji dezinformacijski narativ “Klimatska znanost nije pouzdana” s udjelom od 44 %. Nakon nje slijede narativi “Ljudsko djelovanje ne uzrokuje klimatske promjene” s 18 % i “Javne su politike za suzbijanje klimatskih promjena nepotrebne” sa 17 %. U manjoj mjeri pojavljuju se preostali narativi – “Klimatske promjene ne postoje” (8 %) i “Utjecaj klimatskih promjena na život na Zemlji nije štetan” (3 %). Dodatno se u 7 % uzorka pojavljuje i narativ koji smo nazvali “Prenaglašavanje ekstremnih vremenskih pojava”. Ukupno su se u našem uzorku našla tri članka u kojima smo provjeravali točnost iznesenih informacija za koje je utvrđeno da nije riječ o dezinformacijama, pa su oni označeni kao “Nije primjenjivo”.¹⁰

¹⁰ Riječ je o sljedećim tekstovima: [“Visoka temperatura u Velikoj Britaniji savijala je željezničke tračnice”](#), [“Plenković u poruci UN-u manipulira statističkim podacima o korištenju obnovljivih izvora energije”](#) i [“Šiljeg: Više migracija uzrokovano je klimatskim promjenama nego ratovima”](#).

Promatrajući rasprostranjenost narativa kako su definirani CARDS taksonomijom, u našem uzorku, dakle, dominira dezinformacijski narativ “**Klimatska znanost nije pouzdana**”, koji se pojavljuje u nešto manje od polovice tvrdnji (44 %) koje su obrađivane u Faktografovima člancima. No ovdje posebno treba napomenuti da tekstovi i objave u kojima je ovaj narativ primaran ponekad dodatno uključuju i tvrdnje koje spadaju pod druge dezinformacijske narative, kao što su “Klimatske promjene ne postoje” te “Utjecaj klimatskih promjena na život na Zemlji nije štetan”, koji služe kako bi potkrijepili narativ da klimatska znanost nije pouzdana¹¹.

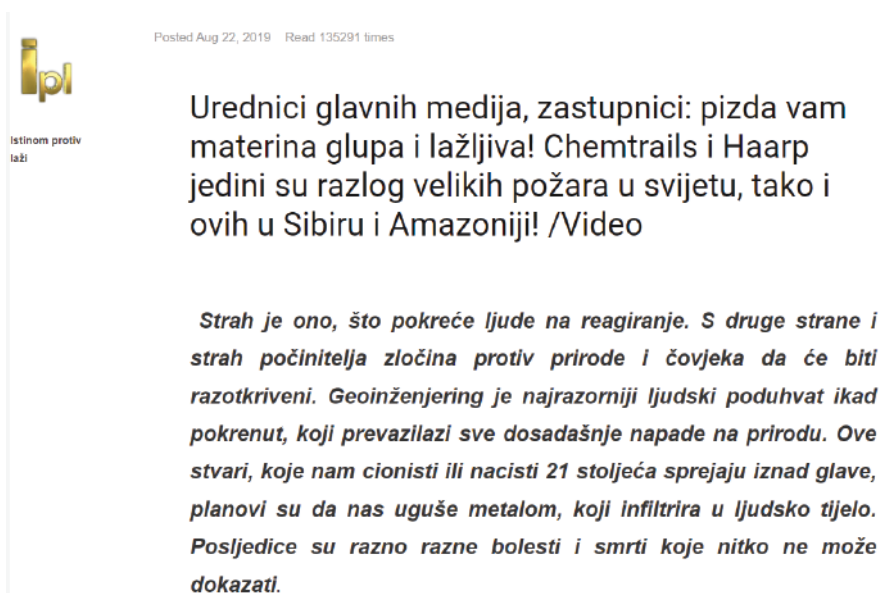
Dezinformacijskim narativom “Klimatska znanost nije pouzdana” prije svega se želi izazvati sumnja u klimatsku znanost i posljedično znanstvenike, što onda dovodi do lakšeg prodora dezinformacija u javni diskurs, a potencijalno dovodi i do uznemiravanja znanstvenika na društvenim mrežama i ponekad uživo te može imati utjecaj na povlačenje znanstvenika iz javnog prostora. Istraživanje [“Global Hating: How online abuse of climate scientists harms climate action” \(2023\)](#) koje je provela organizacija [Global Witness](#) pokazalo je da je razina izloženosti uznemiravanju povezana s brojem akademskih publikacija i učestalosti medijskih istupa znanstvenika.

¹¹ Primjeri za ovakve slučajeve mogu se pronaći u tekstovima [“Ne, količina polarnog leda se ne povećava, Bill Gates nije priznao da je čista energija prevara”](#) i [“Mišević dijeli snimku s netočnom tvrdnjom o klimatskim promjenama i tablice s netočnim podacima”](#).

Sveukupno 39 % ispitanih znanstvenika (183 od 468) iskusilo je *online* uznemiravanje ili zlostavljanje kao rezultat svoga rada na pitanjima klimatskih promjena. Ova je stopa niža za one koji su objavili manje od šest članaka (24 %), a povećava se na 49 % kod onih koji su objavili više od 10 članaka u časopisima. Među onim znanstvenicima koji su se barem jednom mjesečno pojavili u medijima (13 % ispitanika) njih 73 % doživjelo je uznemiravanje. Zabrinjavajuć je i mogući učinak *online* uznemiravanja na kvalitetu javne rasprave, s obzirom na to da je čak 41 % pogođenih znanstvenika reklo da je uslijed iskustva *online* uznemiravanja manja vjerojatnost da će o svome radu u budućnosti objavljivati na društvenim mrežama, dok je 23 % izjavilo da su bez obzira na *online* uznemiravanje odlučni nastaviti izvještavati o svom radu o klimatskim pitanjima na društvenim mrežama. Ako znanstvenici ne mogu obavljati svoj posao zbog stresa i straha uzrokovanog uznemiravanjem, kritični dokazi koji podupiru klimatske akcije i rješenja dovode se u opasnost, ističe se u istraživanju.¹²

I u našem uzorku nalaze se tvrdnje koje ulaze u područje uznemiravanja i zastrašivanja znanstvenika, ali i drugih aktera.

Urednici glavnih medija, zastupnici: pizda vam materina glupa i lažljiva! Chemtrails i Haarp jedini su razlog velikih požara u svijetu, tako i ovih u Sibiru i Amazoniji! /Video ([LINK](#))

Posted Aug 22, 2019 Read 135291 times

Urednici glavnih medija, zastupnici: pizda vam materina glupa i lažljiva! Chemtrails i Haarp jedini su razlog velikih požara u svijetu, tako i ovih u Sibiru i Amazoniji! /Video

Strah je ono, što pokreće ljude na reagiranje. S druge strane i strah počinitelja zločina protiv prirode i čovjeka da će biti razotkriveni. Geoinženjering je najrazorniji ljudski poduhvat ikad pokrenut, koji prevazilazi sve dosadašnje napade na prirodu. Ove stvari, koje nam cionisti ili nacisti 21 stoljeća sprejaju iznad glave, planovi su da nas uguše metalom, koji infiltrira u ljudsko tijelo. Posljedice su razno razne bolesti i smrti koje nitko ne može dokazati.

¹² Ova taktika izazivanja nepovjerenja u aktere koji im stoje na putu ostvarenja financijskih i drugih interesa svojstvena je dezinformacijskim akterima. Detaljno smo je opisali u studiji slučaja napada na Faktograf tijekom pandemije bolesti COVID-19: [“Dezinformacijske kampanje – pogonsko gorivo za napade i mržnju”](#).

Dezinformacijskim narativom “Klimatska znanost nije pouzdana” dovodi se u sumnju i znanstveni klimatski konsenzus. Kako se objašnjava u tekstu Ane Benačić objavljenom na Faktografu pod naslovom “[Stare tvrdnje pokojnog američkog vremenskog prognostičara i dalje raspiruju dezinformacije o klimatskoj krizi](#)”, klimatski konsenzus nije nastao “glasanjem”, već revizijom stavova znanstvenika u njihovim znanstvenim radovima o klimi te utjecaju emisija CO₂ i drugih stakleničkih plinova na srednju temperaturu atmosfere i oceana. Utvrdila ga je 2004. godine Naomi Oreskes¹³, geologinja i povjesničarka znanosti, upravo iščitavanjem revidiranih znanstvenih članaka. Konsenzus znanstvenika o klimatskim promjenama s vremenom se mijenjao i kretao između 90 i 100 posto, a trenutno premašuje 97 posto, što se vidi iz metaanalize objavljenih i revidiranih znanstvenih studija¹⁴, kao i iz anketa provedenih među tisućama znanstvenika.

U tekstovima u našem uzorku koji pripadaju dezinformacijskom narativu “Klimatska znanost nije pouzdana” ističu se tvrdnje prema kojima postoje ugledni znanstvenici i organizacije koji negiraju ili umanjuju realnost klimatskih promjena kako bi se pokazalo da postoji jednako vrijedna “druga strana”.

Primjerice:

Danas u svijetu postoji veliki broj vrhunskih znanstvenika koji negiraju planetarno-globalni i ekološko-fanatični pokret borbe protiv klimatskih promjena ([LINK](#))

(...) čak 500 znanstvenika iz cijelog svijeta jasno je pozvalo je na povratak razuma i logike. ([LINK](#))

13 Više u: [Naomi Oreskes, “The Scientific Consensus on Climate Change”, 2004.](#)

14 Više u: [Krista F. Myers, Peter T. Doran, John Cook, John E. Kotcher and Teresa A. Myers, “Consensus revisited: quantifying scientific agreement on climate change and climate expertise among Earth scientists 10 years later”, 2021.](#)

1200 znanstvenika i stručnjaka iz cijelog svijeta predvođenih norveškim dobitnikom Nobelove nagrade za fiziku profesorom Ivarom Giaeverom izjavljuje: „Nema klimatskog izvanrednog stanja.“

Svjetska mreža od preko 1100 kompetentnih znanstvenika i stručnjaka, predvođena norveškim nobelovcem za fiziku Ivarom Giaeverom, pripremila je i izdala 27. lipnja 2022. godine, Svjetsku deklaraciju o klimi (WCD – eng. World Climate Declaration). Grupa koja od sada funkcionira kao „Global Climate Intelligence Group“ (CLINTEL) ima zadatak da svojim znanjem i iskustvom postigne uravnoteženi, nepristrani i kompetentni pogled na klimatske promjene te daje savjete o klimatskim promjenama i energetske tranziciji vladama i tvrtkama širom svijeta. (...) Klimatski modeli imaju mnoge nedostatke i nisu ni izdaleka uvjerljivi kao alati globalne politike. Oni povećavaju učinak stakleničkih plinova kao što je CO₂. Osim toga, zanemaruju činjenicu da je obogaćivanje atmosfere CO₂ korisno. ([LINK](#))

Naslovnica » Vijesti » 1200 svjetskih znanstvenika i stručnjaka: „Nema klimatskog izvanrednog stanja!“

Vijesti

1200 svjetskih znanstvenika i stručnjaka: „Nema klimatskog izvanrednog stanja!“

By Conscious Pilot · 19. kolovoza 2022.

1197

5 (28)

Zapratite nas na Telegramu: https://t.me/provjeri_hr

Pravo stanje stvari

Svjetska mreža od preko 1100 kompetentnih znanstvenika i stručnjaka, predvođena norveškim nobelovcem za fiziku Ivarom Giaeverom, pripremila je i izdala 27. lipnja 2022. godine, Svjetsku deklaraciju o klimi (WCD – eng. World Climate Declaration). Grupa koja od sada funkcionira kao „Global Climate Intelligence Group“ (CLINTEL) ima zadatak da svojim znanjem i iskustvom postigne uravnoteženi, nepristrani i kompetentni pogled na klimatske promjene te daje savjete o klimatskim promjenama i energetske tranziciji vladama i tvrtkama širom svijeta.

CLINTEL je pripremio [ovu deklaraciju](#), koja je upućena kao hitna poruka da znanost o klimi treba biti manje politička, dok bi klimatske politike trebale biti više znanstvene. Znanstvenici bi se trebali otvoreno pozabaviti nesigurnostima i pretjerivanjem u svojim predviđanjima globalnog zatopljenja, dok bi političari trebali nepristrano računati stvarne troškove kao i zamišljene koristi svojih političkih mjera.

Među ove tvrdnje pripada i [tvrdnja Nine Raspudića](#), u to vrijeme kolumnista Večernjeg lista, a danas Mostova zastupnika u Hrvatskom saboru, da “oko vrlo složenog pitanja klimatskih promjena, a napose toga utječe li uopće na njih ljudska djelatnost, u znanstvenoj zajednici nema apsolutnog konsenzusa”.

U okviru dezinformacijskog narativa “Klimatska znanost nije pouzdana” pojavljuju se i tvrdnje koje poricatelje klimatskih promjena netočno prikazuju kao žrtve:

Prema najnovijim znanstvenim podacima, koje “pro-klimatska” zajednica nastoji diskreditirati, mi čak i nismo neka prijetnja, jer klimatske promjene koje je stvorio čovjek ne postoje. (...) Dok se o metodama i rezultatima studije može raspravljati, to još jednom pokazuje kako ne postoji ogroman konsenzus o globalnom zagrijavanju koje je stvorio čovjek, kao što mediji često tvrde. ([LINK](#))

Znanstvenica koja je raskrinkala mit o izumiranju polarnih medvjeda ostala bez posla ([LINK](#))

U dezinformacijski narativ “Klimatska znanost nije pouzdana” ulaze i klasične teorije zavjere o moćnim vladarima svijeta, koje nisu strane hrvatskim korisnicima društvenih mreža ni rubnim medijima:

Chemtrailsi, a ne piromani, inicirali su sve velike požare jer NATO-vi avioni imaju ugrađene spremnike koji sadrže metalne nano čestice koje, dovoljna je iskra, iniciraju sve apokaliptične požare! Sa ciljem smanjenja postotka kisika, odnosno povećanja CO2 (crnogorica je najveći proizvođač kisika) i uvođenja

poreza na zrak. Dakle, globalno zatopljenje ne postoji. Ono je laž, koju su nam servirali isti oni, koji provode klimatski inženjering da bi nas “spasili” od globalnog zatopljenja. Greta Thunberg odrađuje veliki posao za svjetske prevarante! ([LINK](#))

CNN je pozvao svoje gledatelje da počnu izgladnjivati svoje ljubimce do smrti u nastojanju da pomognu u borbi protiv klimatskih promjena. Ne, nažalost nije šala...”. ([LINK](#))

Sljedeći se po učestalosti pojavljuju dezinformacijski narativi “**Ljudsko djelovanje ne uzrokuje klimatske promjene**” u 18 % slučajeva i “**Javne su politike za suzbijanje klimatskih promjena nepotrebne**” u 17 % slučajeva.

Primjeri tvrdnji dezinformacijskog narativa “Ljudsko djelovanje ne uzrokuje klimatske promjene” jesu sljedeći:

Ruski znanstvenik: Usporavanje Zemljine rotacije znači da se nalazimo na rubu velike klimatske promjene ([LINK](#))

CO2 ne remeti te obrasce. Ono što to uzrokuje – to je kombinacija solarne aktivnosti i stanja mjesečevih faza. Čovjek nema ništa s tim. ([LINK](#))

Znanstvenik Milutin Milanković prije sto godina objasnio zemljine cikluse te sa tim dokazao kako ljudske aktivnosti ne utječu na globalno zagrijavanje ([LINK](#))

Primjeri tvrdnji dezinformacijskog narativa “**Javne su politike za suzbijanje klimatskih promjena nepotrebne**” odnose se u našem slučaju prije svega na politike vezane uz poljoprivredu i urbanizam, posebice u kontekstu koncepta 15-minutnih gradova. Neki su od primjera tog narativa sljedeći:

Okružno vijeće Oxfordshirea odobrilo je ‘probu’ za klimatsko zaključavanje koje će započeti 2024. godine (...)

Okružno vijeće Oxfordshirea kojim upravljaju Laburisti, Liberalni demokrati i Zelena stranka potajno odlučilo podijeliti grad Oxford u šest 15-minutnih okruga i odobrilo je planove za zaključavanje stanovnika u jednu od tih šest zona kako bi 'spasili planet' od globalnog zatopljenja. Naime, niti jedan vijećnik u svom manifestu, naravno, nije iznio namjeru zatvaranja lokalnog stanovništva, nego su umjesto toga davali nejasne tvrdnje o tome kako će time 'poboljšati okoliš'. Najnovija faza u programu '15-minutnog grada' je postavljanje elektroničkih vrata na ključne ceste na ulazima i izlazima iz grada, ograničavajući stanovnike na vlastita susjedstva. Prema novom planu, ako stanovnici žele napustiti svoju zonu, trebat će im dopuštenje Vijeća koje odlučuje tko je vrijedan slobode, a tko ne. Prema novoj shemi, stanovnicima će biti dopušteno napustiti svoju zonu najviše 100 dana godišnje, ali da bi to i ostvarili, svaki će stanovnik morati registrirati podatke o svom automobilu kod općine koja će zatim pratiti njihovo kretanje putem pametnih kamera po cijelom području.” ([LINK](#))

“Ponovno se u ime klime zadire u jelovnike ljudi. U što se sve globalisti neće umiješati u godinama koje su pred nama. Nećemo više moći sami donositi odluke o tome što ćemo konzumirati. Prekrasno, zar ne?”, “Edinburgh izbacuje meso iz škola, bolnica i domova za starije i čini veganski jelovnik obveznim” ([LINK](#))

John Kerry pozvao na gašenje poljoprivrede i stočarstva diljem svijeta zbog klimatskih promjena (...)

Kerry, Bidenov posebni predsjednički izaslanik za klimu, izdao je upozorenje tijekom konferencije o zelenoj agendi u Washingtonu. Tijekom samita o klimatskim promjenama Ministarstva poljoprivrede (USDA), Kerry je publici rekao da “ne možemo doći do nule, nećemo obaviti ovaj posao, osim ako poljoprivreda nije u središtu i dio rješenja.” Kerry je upozorio prisutne da njegov i tuđi “životi ovise” o gašenju farmera. Zaustavljanje poljoprivrednika u uzgoju hrane smanjit će poljoprivredne “emisije”, inzistira Kerry. Nastavio je napominjući da to više niti ne naziva klimatskim promjenama. “To nije promjena; to je kriza”, izjavio je. ([LINK](#))

Većina tvrdnji koje smo obuhvatili u našem uzorku graniči ili direktno promovira teorije zavjere, posebice onu o Svjetskom ekonomskom forumu (WEF) kao moćnom vladaru svijeta. Jedine tvrdnje koje iskaču iz tog obrasca te pokušavaju baratati stvarnim argumentima one su koje je objavio portal Liberal.hr u članku koji prenosi objave Bjørna Lomborga na Twitteru u kojima on polemizira s bivšim glavnim ekonomistom Svjetske banke Josephom Stiglitzom.¹⁵ Jedan od mogućih razloga za ovo jest i činjenica da Republika Hrvatska u proteklom razdoblju nije ozbiljnije pristupila kreiranju politika usmjerenih na mitigaciju i suzbijanje klimatskih promjena.¹⁶

¹⁵ Faktografov članak u kojem se provjerava činjenična utemeljenost tvrdnji dostupan je [ovdje](#).

¹⁶ Više u tekstu Melite Vrsaljko pod naslovom [“Hrvatska birokracija usporava borbu protiv klimatskih promjena”](#).

Dezinformacijski narativ “Klimatske promjene ne postoje” pojavljuje se u 8 % tvrdnji, dok se narativ “Utjecaj klimatskih promjena na život na Zemlji nije štetan” pojavljuje u 3 % tvrdnji.

Dezinformacijski narativ “**Klimatske promjene ne postoje**” obuhvaća i dva zanimljiva primjera iz našeg uzorka koji se odnose na povezivanje ženskog prava na reproduktivne izbore koji su im garantirani zakonskim odredbama s ekstremnim vremenskim događajima, i to tako da se ekstremni vremenski događaji interpretiraju kao “božja kazna” za izvršene pobačaje.

Je li prošlotjedno nevrijeme Božja kazna? (...)

U Zagrebu je nevrijeme posebno pogodilo jednu bolnicu, a većina srednjostrujaških medija vrlo je šturo izvijestila o tome. Nevrijeme je pogodilo zagrebačku bolnicu Sv. Duh. Drvo je palo na hitni prijem bolnice koja je prošle godine samovoljom gradonačelnika Tomaševića dopustila da se u njoj ponovno ubijaju nerođena djeca. Možda bi se uprava Kliničke bolnice Sv. Duh trebala zapitati zašto nevrijeme nije pogodilo niti jednu bolnicu u Zagrebu osim njihove? (...)

Izostala je zvonjava crkvenih zvona, a znamo iz povijesnih zapisa, od kojih neki datiraju iz sedmog stoljeća, da zvonjava crkvenih zvona štiti stanovništvo od udara groma ili tuče. Prošle godine je zvonjava crkvenih zvona obranila Karlovac od tuče i velikih šteta. Možda bi i u Zagrebu mogli koristiti ovo sredstvo koje se pokazalo kao valjano za odbijanje oluja? ([LINK](#))

Plaća li Australija cijenu jednog od najliberalnijih Zakona o pobačaju koji je izglasan u rujnu prošle godine? Zakonom se pobačaj može izvršiti do 22. tjedna trudnoće ili kasnije ako se s time slože dva liječnika, praktički do rođenja. Molimo Gospodina da ugasi vatrenu stihiju i da svijetu otvori oči i smekša kamena i hladna srca. Zli ljudski zakoni mogu se izglasati i provoditi, ali njihove posljedice se ne mogu promijeniti ni spriječiti. ([LINK](#))

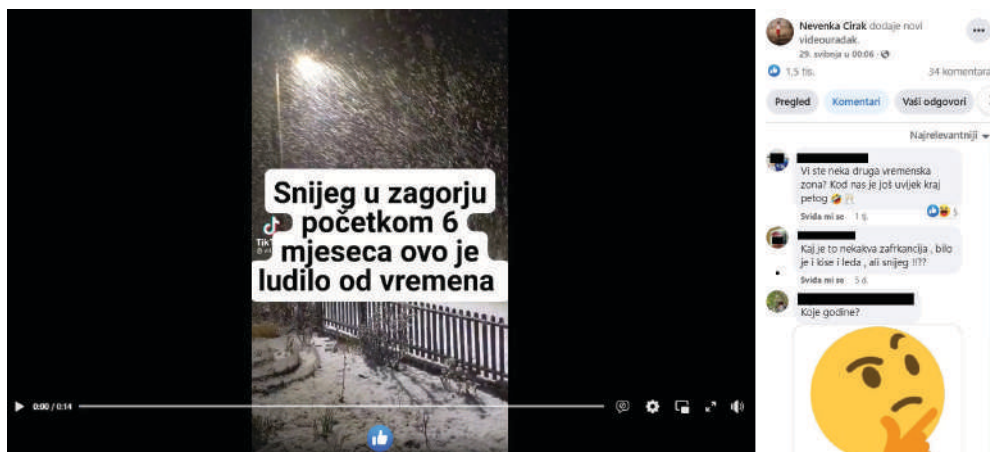

Dezinformacijski narativ “**Utjecaj klimatskih promjena na život na Zemlji nije štetan**” najmanje je zastupljen u našem uzorku, sa svega 3 %, a primjer je ovog narativa sljedeća tvrdnja:

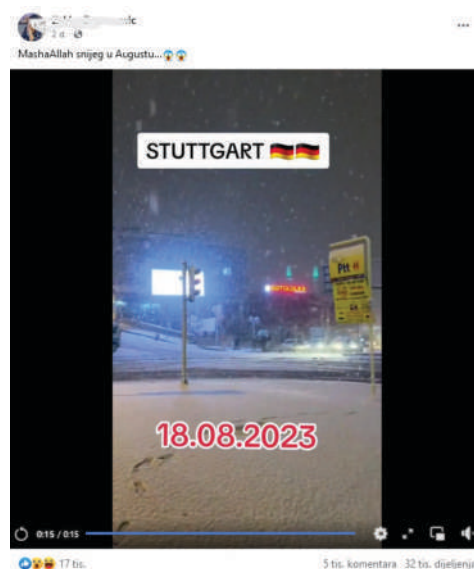
Poljoprivreda može prosperirati (...) CO2 nije štetan plin, on je hrana biljnom svijetu ([LINK](#))

Dezinformacijski narativ “**Prenaglašavanje ekstremnih vremenskih pojava**” pojavljuje se u 7 % slučajeva, odnosno šest puta. U svih šest primjera u našem uzorku vezan je uz ekstremne vremenske ili druge prirodne događaje koji su prikazani netočno ili manipulativno.

Snijeg u zagorju početkom 6 mjeseca ovo je ludilo od vremena ([LINK](#))

(...) snijeg u Augustu... STUTT GART 18.08.2023 ([LINK](#))

Fotografija prikazuje automobil marke BMW koji je većim dijelom pod vodom nasred potopljene ulice neimenovanog grada. Na stražnjem vjetrobranskom staklu jasno se primjećuje naljepnica na kojoj piše: "Fuck You Greta!" ([LINK](#))

ZAKLJUČAK

Ovaj pregled *fact-checkova* koje je Faktograf.hr objavio od 2018. godine prikaz je onih klimatskih dezinformacija koje je redakcija Faktografa uočila u digitalnom prostoru te među hrvatskim korisnicima društvenih mreža. On nam ukazuje na određene pojavnosti klimatskih dezinformacija, no za detaljnu analizu prevalencije klimatskih dezinformacija potrebno bi bilo učiniti dodatna istraživanja. U tom ćemo smislu u okviru projekta "Činjenice o klimatskoj krizi – klima.faktograf.hr" provesti istraživanje o stavovima hrvatskih građana i građanki o klimatskoj krizi kao i prihvaćanju klimatskih dezinformacija.

Ono što primjećujemo u ovoj analizi jest da postoji određeni krug aktera među rubnim medijima i na društvenim mrežama koji redovito objavljuju dezinformacije vezane za različite teme, a među njima je i tema klimatskih promjena. Vrlo se često takve dezinformacije predstavljaju kao dio širih teorija zavjere. Nadalje, primjećujemo da je značajan broj dezinformacija preuzet od izvora iz drugih zemalja te je manji broj klimatskih dezinformacija konkretno vezan uz događanja

u Hrvatskoj. Istovremeno, kada promatramo Hrvatsku, broj dezinformacija vezanih za klimatske promjene očekivano se povećava nakon ekstremnih vremenskih događaja, s obzirom na to da takvi događaji privlače veliku pozornost javnosti i medija. Širitelji dezinformacija takve situacije, u kojima je javnost zaokupljena raspravom o recentnim ekstremnim vremenskim pojavama u vlastitom okruženju, promatraju kao priliku za nametanje željenog narativa.

Najprisutniji dezinformacijski klimatski narativ koji smo uočili jest narativ “Klimatska znanost nije pouzdana”. Objave u kojima je ovaj narativ primaran u pojedinim slučajevima dodatno uključuju i tvrdnje koje spadaju pod druge dezinformacijske narative (npr. “Klimatske promjene ne postoje” te “Utjecaj klimatskih promjena na život na Zemlji nije štetan”), koji pritom služe osnaživanju središnje teze o nepouzdanosti klimatske znanosti. Ovim se dezinformacijskim narativom želi izazvati sumnja u klimatsku znanost i znanstvenike te znanstveni klimatski konsenzus.

Riječ je o taktici čija je uspješnost demonstrirana tijekom recentne javnozdravstvene krize – pandemije bolesti COVID-19. Naime, upravo je razina povjerenja građana u javne institucije (među koje spadaju znanost i mediji) najsnažnije korelirala s kapacitetom različitih država da upravljaju tijekom pandemije, kako kroz obuzdavanje širenja bolesti nefarmakološkim epidemiološkim mjerama (“mjere u zajednici”) tako i kroz provođenje kampanja cijepljenja. Države čiji građani imaju više povjerenja u institucije bilježe veći udio procijepljenosti i manju stopu smrtnosti stanovništva u odnosu na države čiji građani imaju niže stope povjerenja u institucije.¹⁷ Korištenje dezinformacija u svrhu narušavanja povjerenja u znanstvenike stoga evidentno ima potencijal da onemogući, oteža ili uspori strukturne društvene promjene kakve zahtijeva proces tzv. zelene tranzicije. U tom je smislu znakovito da među najaktivnije širitelje klimatskih dezinformacija spadaju rubni mediji te stranice i profili na Facebooku koji su prije promovirali dezinformacije vezane za pandemiju bolesti COVID-19.

¹⁷ Više u: Pavić, Željko and Kovačević, Emma and Šuljok, Adrijana and Jurlina, Juraj and Miškulin, Maja and Mujkić, Aida and Miškulin, Ivan (2023) [“The deficit and contextual models of vaccine hesitancy: a test of the mediation path”](#), SAGE open, 13 (4), pp. 1-14. ISSN 2158-2440 (Print), 2158-2440 (Online), te u tekstu Petra Vidova [“Covid-19 je u Hrvatskoj ubio više od 18 tisuća ljudi. Kako je do toga došlo?”](#).

Također, narativ “Klimatska znanost nije pouzdana” dovodi i do uznemiravanja znanstvenika putem digitalnih kanala komunikacije. Dokazano je da uznemiravanje može imati utjecaj na povlačenje znanstvenika iz javnog prostora, čime se kvaliteta javnog diskursa dodatno narušava te dolazi do lakšeg prodora dezinformacija u javni prostor. Važno je istaknuti i da ovaj narativ obiluje tvrdnjama preuzetima iz različitih teorija zavjere, čime se klimatski skepticizam približava internetskim korisnicima koji su i inače skloni vjerovati zavjerama. Takvi su korisnici često vrlo aktivni na društvenim mrežama, pa ih je moguće koristiti kao megafon za amplificiranje željenih narativa, kao i za kampanje kojima se potiče *online* uznemiravanje znanstvenika i novinara.

Nalazi naše analize sukladni su i istraživanju koje je u siječnju 2024. objavio [Center for Countering Digital Hate \(CCDH\)](#). Za potrebe istraživanja [“THE NEW CLIMATE DENIAL: How social media platforms and content producers profit by spreading new forms of climate denial”](#) prikupili su tekstualne transkripte 12.058 videa na YouTubeu povezanih s klimom koje je objavilo 96 kanala tijekom gotovo šest godina – između 1. siječnja 2018. i 30. rujna 2023. U istraživanju su koristiti istu taksonomiju klimatskih dezinformacijskih narativa koju i mi koristimo u ovoj analizi. Podaci koje su dobili ukazuju na trendove slične onima koje je pokazala i naša analiza. Dezinformacijski narativ **“Klimatske promjene ne postoje”** pao je s 48 % svih tvrdnji o poricanju u 2018. na 14 % u 2023. godini. Dezinformacijski narativ **“Ljudsko djelovanje ne uzrokuje klimatske promjene”** relativno je stabilan i bilježi malen pad, sa 17 % na 16 %. Dezinformacijski narativ **“Utjecaj klimatskih promjena na život na Zemlji nije štetan”** pak bilježi porast s 4 % na 6 %. Najveći rast kao i najveći udio među svim dezinformacijskim narativima imaju narativi **“Javne su politike za suzbijanje klimatskih promjena su nepotrebne”**, koji bilježi porast s 9 % na 30 %, te **“Klimatska znanost nije pouzdana”**, koji bilježi porast s 23 % na 35 %. Istraživači stoga dijele dezinformacijske narative u dvije kategorije: na tzv. staro negiranje klimatskih promjena (*old denial* narativi), koje je u padu, i tzv. novo negiranje klimatskih promjena (*new denial* narativi), koje je u porastu.¹⁸ Stručnjaci u izvještaju sugeriraju da je do promjene dezinformacijskih narativa došlo jer su učinci globalnog zatopljenja i klimatskih promjena sve vidljiviji te je postalo vrlo teško tvrditi da klimatske promjene ne postoje. Stoga dezinformacijski akteri s negiranja realnosti klimatskih promjena i čovjekova utjecaja na klimu prelaze na negiranje učinkovitosti i svrsishodnosti mjera

¹⁸ U 2018. godini udio tzv. *new denial* narativa činio je 35 % svih klimatskih dezinformacijskih narativa, dok 2023. godine čine čak 70 %. U našem uzorku *new denial* narativi čine 64 %.

i politika kojima se može ublažiti klimatske promjene te u najvećoj mjeri rade na smanjivanju povjerenja u klimatsku znanost. Da ovakav pristup negiranju realnosti klimatske krize rađa plodom, pokazuju i [podaci iz anketnog istraživanja koje je proveo CCDH](#) u siječnju 2024. među tinejdžerima u SAD-u. Pokazalo se da oko trećine tinejdžera vjeruje da je globalno zagrijavanje bezopasno, da javne politike za suzbijanje štetnih učinaka klimatske krize čine više štete nego koristi, da klimatskoj znanosti ne treba vjerovati te da su klimatske promjene prijevara koja služi kontroli i podčinjavanju ljudi.

Nevladine organizacije¹⁹ i znanstvenici²⁰ koji se već duži niz godina bave problemom klimatskih dezinformacija predlažu različita rješenja u području javnih politika, kao što su regulacija rada velikih internetskih platformi, provedba programa medijske i digitalne pismenosti te jačanje međusektorske suradnje. Na globalnoj razini klimatske teme sve više dominiraju političkim diskursom, ali se njihovim uvlačenjem u tzv. kulturne ratove stvara pogodno tlo za širenje klimatskih dezinformacija, i to u situaciji u kojoj je nužno da javna rasprava o klimatskoj krizi bude čvrsto utemeljena u činjeničnoj stvarnosti i zdravom razumu kako bi se donosila najbolja moguća rješenja za nošenje s tom krizom. Zbog svega toga Faktograf je pokrenuo Klimatski portal želeći svojim radom pridonijeti javnoj raspravi, producirajući dobro novinarstvo, razotkrivajući dezinformacije te stavljajući fokus na rješenja klimatske krize.

¹⁹ Vidi, primjerice, izvješće [“Deny, Deceive, Delay: Documenting and Responding to Climate Disinformation at COP26 and Beyond”](#).

²⁰ Vidi, primjerice, [Stephan Lewandowsky, “Climate Change Disinformation and How to Combat It”, Annu. Rev. Public Health 2021.42:1–21.](#)

○ FAKTOGRAFU

Faktograf.hr prvi je hrvatski medij specijaliziran za *fact-checking*, tj. provjeru činjenične točnosti tvrdnji u javnom prostoru. Faktograf je član International Fact-Checking Networka (IFCN), međunarodne mreže organizacija posvećenih *fact-checkingu*, kao i European Fact-Checking Standards Networka (EFCSN), europske mreže *fact-checking* organizacija, te mreže šest organizacija iz Jugoistočne Europe SEE Check. Faktograf je kao neprofitni medij pokrenut 2015. godine, a nakon što završava svoj inkubacijski period u Gongu, 2021. osamostaljuje se u zasebnu organizaciju – Faktograf – udругu za informiranu javnost. Faktograf su osnovale članice i članovi redakcije Faktografa s ciljem promicanja, razvitka i unapređenja profesionalnog i etičkog novinarstva u javnom prostoru, provjeravanja činjenica i suzbijanja dezinformacija u javnom prostoru, provjeravanja točnosti tvrdnji koje u javni prostor iznose digitalni mediji i korisnici društvenih mreža te s ciljem osiguravanja prava javnosti na informiranost o pitanjima iz područja politike, kulture, društvenih znanosti, civilnog društva, nezavisnosti novinarske struke. Za Faktograf, *fact-checking* je integralni dio novinarstva koji je specifično usmjeren na razotkrivanje dezinformacija te provjeru točnosti informacija u medijima (u najširem smislu riječi) i na društvenim mrežama.